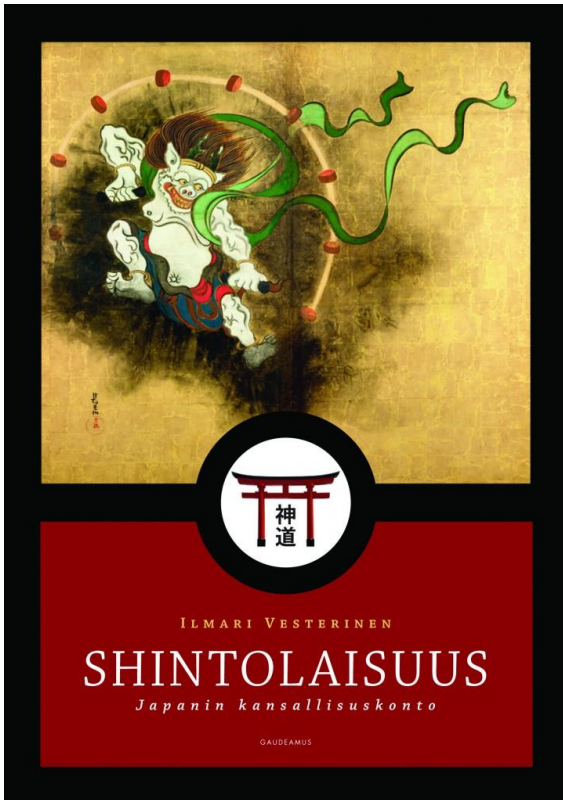

Monipolvinen katsaus shintolaisuuteen

Heikki Pesonen
Helsingin yliopisto

Ilmari Vesterinen 2012. *Shintolaisuus. Japanin kansallisuskonto*. Helsinki, Gaudeamus, 303 s.

Suomen kielellä on julkaistu varsin vähän eri uskontoperinteisiin keskittyviä yleisesityksiä. Ilmari Vesterisen tietokirja shintolaisuudesta onkin erittäin tervetullut lisä näiden harvojen tekstien joukkoon. Vesterinen on Jyväskylän yliopiston kulttuuriantropologian emeritusprofessori, joka on kirjoittanut kyläkulttuureista, vähemmistöistä ja erilaisista antropologian erityiskysymyksistä. Tunnetuksi hän on tullut erityisesti japanilaisen kulttuurin ja uskonnon tuntijana.

Käsillä olevassa teoksessa Vesterinen on koonnut ja muokannut Helsingin yliopistossa pitämänsä luennot shintolaisuudesta yksiin kansiin. Kirjoittaja omaa laajan kokemuksen japanilaisesta uskonnollisuudesta aina 1970-luvulta näihin päiviin saakka. Tämä näkyy esimerkiksi monenlaisina yksityiskohtaisina kuvauksina shintolaisuuden käytänteistä sekä teoksen lukuisina

valokuvina, jotka Vesterinen on ottanut matkoillaan. Rungas kuvitus rikastuttaa lukukokemusta, tuoden japanilaista kulttuuria ja uskonnollista elämää eri tavalla lähemmäksi lukijaa kuin pelkkä teksti.

Rakenteeltaan teos on varsin tyypillinen uskontoperinteen yleisesitys. Siinä kuvataan uskonnon historiallista kehitystä, myyttejä, rituaaleja, uskomuskenttää, arkielämän uskonnollisuutta, uskonnon suhdetta yhteiskuntaan ja tämän hetken tuulia ja suuntauksia. Uskontotieteilijälle teos muistuttaa lähestymistavaltaan myös muutaman vuosikymmenen takaista fenomenologista vertailevaa uskontotiedettä, jossa eri uskontoperinteitä asetetaan rinnakkain ja haetaan niiden käytänteistä samankaltaisuuksia.

Vesterinen kuljettaa läpi teoksen tällaista otetta vertaillen shintolaisuutta – buddhalaisuuden lisäksi – milloin euraasialaiseen shamanismiin, suomalaiseen mytologiaan, mormonismiin, egyptiläiseen muinaisuskoon, islamiin tai katoliseen kristinuskoon. Vertailu on sinällään mielenkiintoista ja kertoo inhimillisen kulttuurin universaaleista yhtäläisyyksistä, mutta se luo samalla epäsystemaattisuudessaan teokseen tiettyä hajanaisuutta. Tämänkaltaisen vertailu saattaa myös vahvistaa käsitystä uskonnoista historiattomina ja kontekstivapaina ilmiöinä.

Teoksen historiallisessa osassa hahmotetaan varsinkin buddhalaisuuden ja shintolaisuuden asemaa ja sen muutosta Japanin historian kulussa. Luvuissa rakennetaan kiehtovalla tavalla kuvaa kahden uskontoperinteen kohtaamisesta ja historiallisesta prosessista, jonka lopputuloksena sekä buddhalaisuudella että shintolaisuudella on tämän päivän Japanissa oma, toisiaan täydentävä paikkansa. Buddhalaisuuden ja shintolaisuuden lisäksi kirjassa paikannetaan erityisesti kristinuskon – paikoin varsin kuoppaista – taivalta japanilaisessa yhteiskunnassa.

Shintolaisuuden myyttejä, rituaaleja ja uskomuskenttää kuvaaviin lukuihin on poimittu joitakin shintolaisuuden keskeisiä elementtejä, joita tarkastellaan eri näkökulmista. Mytologiasta nostetaan esiin auringonjumalatar Amaterasuun liittyvä myytti taivaanvalojen kätkemisestä ja uskomusperinnettä tarkastelleen erityisesti kamin käsitteen kautta. Kami näyttäytyy kiinnostavalla tavalla liukuvana käsitteenä, jonka merkityssisällöt vaihtelevat tulkitsijasta ja tulkinta-kontekstista riippuen. Vesterinen lainaa 1700-luvulla elänyttä, kamin olemusta lukuisissa kirjoituksissaan pohtinutta Motoori Norinagaa, joka kirjoittaa ytimekkäästi: ”En vielä ymmärrä kami-ilmiötä.” (s. 99.) Motoorille kamia voivat olla esimerkiksi erilaiset jumalat, pyhäkköjen henget, ihmiset, linnut, petoeläimet, puut, kasvit, meret ja vuoret, kaikki tavallisuudesta poikkeava, keisarit ja erityiset ihmiset.

Kamin monimerkityksellisyys peilaa laajemminkin teoksesta esiin tulevaa kuvaa shintolaisuuden moninaisuudesta ja kerrostuneisuudesta. Vesterinen esittää, että shintolaisuuden ydintä tai perustaa etsivälle voi käydä huonosti: kerrostumia kuoriessa jäljelle ei jääkään mitään. Shintolaisuus poikkeaa monista niin sanotuista perinteisistä maailmanuskonnoista juuri lähtökohteisella moninaisuudellaan. Vesterisen mukaan shintolaisuudessa ei ole perustajaa, oppilausemia, käskyjä ja kieltoja, keskitettyä organisaatiota, pyhiä kirjoituksia eikä uskontunnustusta.

Shintolaisuus on myös selkeästi kansallinen, yhteen kansaan ja maahan sidottu uskonto, jota ei käytännössä harjoiteta missään muualla kuin Japanissa. Vesterinen kertoo (s. 280), että muihin maihin muuttaneet japanilaiset omaksuvat useimmiten kyseisen maan uskonnon.

Shintolaisuuden käytänteistä Vesterinen tuo esiin varsinkin puhtauteen ja uhraamiseen liittyviä rituaaleja. Hän pitää rituaalisen puhtauden vaatimusta shintolaisuuden ja japanilaisen kulttuurin yhtenä keskeisenä piirteenä. Vaatimus näkyy sekä uskonnollisiin rituaaleihin liittyvinä puhdistautumismenoina että ihmisten arkipäiväisessä toiminnassa, kuten siinä, miten tarkasti huolehditaan henkilökohtaisesta hygieniasta.

Teoksessa tarkastellaan myös japanilaista pappeutta erityisesti suhteessa samanismiin, pyhäköitä ja niiden tarjoamia palveluita, shintolaisia kalendaarijuhlia sekä buddhalaista ja shintolaisista pyhiinvaellusperinnettä. Teoksen loppupuolella kuvataan shintolaisuuden suhdetta japanilaiseen yhteiskuntaan tarkastelemalla ensinnäkin siitä eronneita uskonnollisia liikkeitä, joita Vesterinen kuvaa kattokäsitteellä lahkoshintolaisuus. Toiseksi teoksessa pohditaan shintolaisuuden suhdetta kansallisuusaatteeseen ja tarkastellaan esimerkiksi keisarikultin ja -institution vaiheita sekä shintolaisuuden ja siitä eronneiden liikkeiden asemaa Japanin poliittisessa kentässä. Teoksen päättävät pohdinnat shintolaisuuden asemasta nykyjapanilaisten elämässä.

Vesterisen teos on detaljirikas ja moniin suuntiin polveileva kokonaisuus, jonka pirstaleisuudesta kertoo sen jakautuminen 20 päälukuun ja 83 alalukuun. Kirja olisi kaivannut huolellisempaa toimitustyötä, jossa olisi jäsennetty rakennetta ja poistettu myös teosta paikoin vaivaavaa toistoa. Sitkeälle lukijalle kirja on kuitenkin palkitseva lukukokemus ja avaa lukuisia kiehtovia ikkunoita japanilaiseen yhteiskuntaan, kulttuurin ja uskonnolliseen elämään.